

—
Верховний
Суд

Дайджест судової практики Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду

у справах про банкрутство

У тексті зазначено скорочену назву Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» – Закон про банкрутство.

Передумовою для ініціювання органом доходів і зборів справи про банкрутство боржника є вжиття всіх заходів погашення податкового боргу за рахунок майна боржника

Згідно з вимогами статті 95 Податкового кодексу України, частиною третьою статті десятої, частиною сьомою статті одинадцятої Закону про банкрутство доказами на підтвердження безспірності грошових вимог ініціюючого кредитора – органу доходів і зборів є рішення суду про стягнення грошових коштів у рахунок погашення податкового боргу, що набрало законної сили; інкасові доручення для примусового стягнення коштів у дохід бюджету в рахунок погашення податкового боргу; докази вжиття відповідних заходів щодо отримання відповідної заборгованості за процедурою, визначеною Податковим кодексом України.

Крім того, перебіг тримісячного строку, передбаченого частиною третьою статті десятої Закону про банкрутство, починається з моменту прийняття банком платника (боржника) інкасового доручення для примусового стягнення грошових коштів у рахунок погашення податкового боргу, оформленого стягувачем (контролюючим органом) на підставі рішення суду, що набрало законної сили.

Тобто строк невиконання боржником податкового зобов'язання для визначення неплатоспроможності боржника починається з моменту прийняття банком платника (боржника) інкасового доручення для примусового стягнення коштів у рахунок погашення податкового боргу, оскільки списання коштів здійснюється відповідно до умов і порядку, визначених Податковим кодексом України, а не Законом України «Про виконавче провадження».

Ураховуючи, що стягнення з рахунків боржника – юридичної особи коштів у рахунок погашення податкового боргу здійснюється відповідно до умов і порядку, визначених Податковим кодексом України, а не Законом України «Про виконавче провадження», доказами безспірності грошових вимог ініціюючого кредитора – органу доходів і зборів є рішення суду про стягнення коштів у рахунок погашення податкового боргу, що набрало законної сили, інкасові доручення для примусового стягнення коштів у дохід бюджету в рахунок погашення податкового боргу та докази вжиття відповідних заходів щодо отримання заборгованості за процедурою, передбаченою Податковим кодексом України.

Водночас спеціальним податковим законодавством, окрім стягнення коштів з рахунків платника податків у банках, передбачено й інші заходи погашення податкового боргу за рахунок майна боржника (на підставі відповідного судового рішення), а саме: продаж майна платника податків, яке перебуває у податковій заставі; стягнення готівкових коштів; стягнення дебіторської заборгованості платника податків.

При цьому передбачений законодавством широкий арсенал відповідних заходів надає органу доходів і зборів поряд із заставними кредиторами пріоритет в отриманні задоволення своїх грошових вимог перед іншими кредиторами боржника.

Зокрема, згідно з пунктом 95.22 статті 95 Податкового Кодексу України контролюючий орган звертається до суду щодо стягнення з дебіторів платника податку, що має податковий борг, сум дебіторської заборгованості, строк погашення якої настав та право вимоги якої переведено на контролюючі органи, у рахунок погашення податкового боргу такого платника податків.

Тільки вжиття всіх наведених заходів у сукупності, якщо вони не призвели до погашення податкового боргу, може бути передумовою для ініціювання органом доходів і зборів справи про банкрутство боржника на загальних підставах.

Таким чином, суд апеляційної інстанції дійшов обґрунтованого та законного висновку про відсутність доказів вжиття всіх відповідних заходів заявником щодо отримання заборгованості за процедурою, передбаченою Податковим кодексом України, протягом тримісячного строку, встановленого статтею 10 Закону про банкрутство, у зв'язку з чим заява про порушення справи про банкрутство КП «Цивільжитлобуд» не відповідає змісту визначених Законом вимог і, відповідно, є підставою для відмови у порушенні провадження у справі про банкрутство.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 29 травня 2019 року у справі № 924/687/18 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82337144>.

Правочин, спрямований на створення штучної заборгованості боржника, за заявою заінтересованої особи може бути визнаний судом недійсним у межах справи про банкрутство

Суд апеляційної інстанції вказав на те, що єдиним майном боржника, що підлягає реалізації в процедурі банкрутства, є нерухоме майно, яке перебуває в іпотеці у АТ «Укрсоцбанк»; порушення провадження у справі про банкрутство передбачає реалізацію майна боржника у межах справи про банкрутство у порядку, визначеному Законом про банкрутство, що, безумовно, має вплив на формування ціни нерухомого майна боржника (ліквідаційної, а не ринкової); порядку його реалізації, зокрема лише на аукціоні; а продавцем майна в особі боржника є ліквідатор, повноваження щодо обрання якого має, зокрема, комітет кредиторів.

Крім того, суд апеляційної інстанції зазначив, що включення до реєстру штучно створених вимог на підставі оспорюваних договорів, які не відповідають вимогам закону, прямо порушують цивільне право АТ «Укрсоцбанк» на задоволення його вимог як кредитора у справі про банкрутство, а тому суд апеляційної інстанції дійшов правомірного висновку, що скаржник є заінтересованою особою, яка має право відповідно до положень статей 1, 10 Закону про банкрутство звернутися до суду із заявою у межах справи про банкрутство про визнання недійсними договорів, укладених між боржником і ТОВ «Факторингова компанія «Стандарт Кепітал».

Згідно зі статтею 203 ЦК України одна із вимог, додержання якої є необхідним для дійсності правочину, – правочин має бути спрямований на реальне настання правових

наслідків, що обумовлені ним. А недотримання цієї вимоги є підставою для визнання правочину недійсним відповідно до статті 215 ЦК України.

Статтею 236 ЦК України визначено, що нікчемний правочин або правочин, визнаний судом недійсним, є недійсним з моменту його вчинення.

Ураховуючи наведені норми законодавства та встановлені обставини справи, суд апеляційної інстанції дійшов обґрунтованого висновку, що укладений договір купівлі-продажу цінних паперів не був спрямований на реальне настання правових наслідків, які полягають у набутті КП «Старе Кафе» права на цінні папери для здійснення господарської діяльності шляхом їх реалізації за вищою ціною, як про це зазначає колишній ліквідатор боржника Юрченко А. А., оскільки, по-перше, договір був укладений явно за ознак покладення на боржника завідомо не виконаного зобов'язання вже під час його неплатоспроможності, що підтверджується матеріалами справи; по-друге, вже за місяць, укладаючи оспорюваний договір факторингу, сторони оцінили вартість заборгованості боржника за цінними паперами лише у розмірі 150 000, 00 грн, тобто у 130 разів менше, ніж вартість цінних паперів за договором їх купівлі-продажу; по-третє, боржник не вчиняв дій щодо їх реалізації; по-четверте, матеріали справи не містять належних і допустимих доказів набуття боржником права на цінні папери на умовах та відповідно до оспорюваного договору купівлі-продажу цінних паперів.

З огляду на викладене суд апеляційної інстанції правомірно скасував ухвалу місцевого господарського суду від 27.11.2018 у справі № 922/3522/17 та ухвалив нове рішення, яким заяву АТ «Укрсоцбанк» про визнання недійсним з моменту вчинення договору купівлі-продажу цінних паперів № БВ 80-17, укладеного 28.04.2017 між ТОВ «Дноблінвестмен» та КП «Старе кафе» задовольнив.

При цьому, з урахуванням передбачених законодавством наслідків недійсності правочину, суд апеляційної інстанції правомірно вказав на те, що станом на 31.05.2017 були відсутні правові підстави для укладення ТОВ «Дноблінвестмен» і ТОВ «Факторингова компанія «Стандарт Кепітал» договору факторингу № 1Ф-17, за яким останній набув права вимоги до боржника про стягнення 20 млн грн, оскільки недійсний правочин (договір купівлі-продажу цінних паперів від 28.04.2017) не породжує правових наслідків і є недійсним з моменту його вчинення.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 травня 2019 року у справі № 922/3522/17 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82401730>.

Законодавець застосував заборону щодо здійснення подальшого провадження у справі про банкрутство в частині санації чи ліквідації, якщо державне підприємство – боржник не виключено з переліку об'єктів, що не підлягають приватизації

Боржник – Державне підприємство «Луцький комбінат хлібопродуктів № 2», яке входить до сфери управління Мінагрополітики України, є підприємством, що має стратегічне значення для економіки держави, оскільки відповідно до його статутної діяльності здійснює забезпечення інтересів Волинської області щодо закупівлі зерна

для забезпечення виробництва борошна, крупів, хлібобулочних та макаронних виробів, комбікормів та інших харчових і кормових продуктів.

Тож процедура банкрутства ДП «Луцький комбінат хлібопродуктів № 2» здійснюється з урахуванням положень законодавства про приватизацію державного майна та приписів частини четвертої статті 96 Закону про банкрутство, якими заборонено приватизацію підприємств, що мають загальнодержавне значення, зокрема таких, які забезпечують економічну незалежність держави, і передбачено можливість застосування щодо зазначених суб'єктів господарювання процедур санації та ліквідації лише після їх виключення з переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації, та з переліку об'єктів державної власності, що мають стратегічне значення для економіки й безпеки держави.

На дату проведення місцевим судом 07.11.2018 підсумкового засідання процедура розпорядження майном боржника ДП «Луцький комбінат хлібопродуктів № 2» тривала більш як три роки і за цей час комітетом кредиторів та боржником не було укладено мирової угоди з поданням її на затвердження до господарського суду. Також орган управління майном боржника – Мінагрополітики України не вбачало перспективи продовження процедури банкрутства, реальних шляхів укладення мирової угоди та погашення кредиторської заборгованості та зазначило про те, що державне підприємство – боржник перебуває в переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації, та в переліку об'єктів державної власності, що мають стратегічне значення для економіки й безпеки держави, що виключає можливість застосування до нього таких судових процедур як санація та ліквідація.

Місцевий та апеляційний суди прийняли до уваги вчинення розпорядником майна боржника належних заходів у процедурі розпорядження майном, яка триває понад три роки, а саме щодо розгляду вимог усіх кредиторів, складення реєстру вимог кредиторів та подання його до суду на затвердження, організації проведення зборів кредиторів, на яких було утворено комітет кредиторів боржника як орган колективного представництва інтересів кредиторів. Водночас комітет кредиторів боржника та орган управління боржником не проявили упорядкованого тривалого періоду процедури розпорядження майном боржника здатності на досягнення компромісу та волевиявлення на укладення мирової угоди на стадії розпорядження майном.

Отже, враховуючи баланс інтересів боржника та кредиторів, відсутність ефективних наслідків діяльності кредиторів та арбітражного керуючого протягом тривалого провадження у справі про банкрутство на стадії розпорядження майном (понад три роки), відсутність наслідків з укладення мирової угоди між кредиторами та боржником, прийнявши до уваги завдання господарського судочинства щодо справедливого, неупередженого та своєчасного вирішення судом спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, суди першої та апеляційної інстанцій дійшли правильного висновку про закриття провадження у справі на підставі пункту 12 частини першої статті 83 Закону про банкрутство та пункту 1 частини першої статті 231 ГПК України, оскільки законодавцем заборонено введення подальших процедур банкрутства (санації та ліквідації) ДП «Луцький комбінат хлібопродуктів № 2»,

приватизація якого заборонена законом, а заходів до укладення мирової угоди, які б мали наслідком закриття провадження у справі, боржник та кредитори не вчинили.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 травня 2019 року у справі № 903/123/15 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82220769>.

Положення спеціального Закону про банкрутство щодо порядку продажу майна банкрута у ліквідаційній процедурі застосовуються переважно перед загальними нормами цивільного законодавства

Приписи Закону про банкрутство щодо встановлення строків проведення аукціонів у ліквідаційній процедурі та тривалість у цілому ліквідаційної процедури відповідно до статті 22 Закону про банкрутство в редакції, чинній до 19.01.2013, та статті 65 Закону про банкрутство в редакції, чинній з 19.01.2013, повинні застосовуватися переважно щодо загальних положень цивільного права про свободу договору (статті 627–628 ЦК України).

Приписи Закону про банкрутство щодо строків проведення процедур банкрутства, порядку реалізації майна боржника мають обов'язковий характер і не можуть бути змінені в добровільному порядку сторонами шляхом укладення договору, тому суди попередніх інстанцій, встановивши наявність порушень статті 22 Закону про банкрутство в редакції, чинній до 19.01.2013, та статті 65 Закону про банкрутство в редакції, чинній з 19.01.2013, щодо строків проведення аукціонів, дійшли обґрунтованого висновку про наявність підстав для визнання пунктів 2.1.12, 2.1.13, договору № 4-13 від 06.05.2014 про проведення аукціону недійсними.

За приписами частин першої та другої статті 70 Закону про банкрутство гарантійні внески учасників підлягають поверненню протягом трьох робочих днів з дня закінчення аукціону, крім випадків, передбачених частинами другою та третьою цієї статті. Гарантійний внесок, сплачений переможцем аукціону, зараховується до ціни, що підлягає сплаті. За своєю правовою суттю гарантійний внесок є завдатком та до нього застосовуються правила, передбачені частиною першою статті 571 ЦК України.

З огляду на зазначені норми, у випадках, передбачених частинами другою та третьою статті 70 Закону про банкрутство, гарантійний внесок стає власністю боржника, в інтересах якого діє замовник аукціону – ліквідатор, оскільки ця сума зараховується до ціни продажу майна, тому гарантійний внесок у цьому випадку підлягає перерахуванню організатором аукціону боржнику. При цьому, організатор аукціону отримує плату за надані ним послуги з організації аукціону в обсязі, передбаченому договором, та не має правових підстав для зарахування у власний дохід також і сум гарантійних внесків.

Як вбачається з матеріалів справи, сторони в пункті 1.3 договору № 4-13 про проведення аукціону передбачили, що винагорода організатора за договором становить 4 % від вартості реалізації майна (лоту). При цьому винагорода розподіляється таким чином: 0,5 % – отримує товарна біржа, 3,5 % – перераховується на поточний рахунок члена аукціонного комітету ФОП Філатова Д.Л.

Водночас, незважаючи на те, що відповідно до частини п'ятої статті 51 Закону про банкрутство саме організатор аукціону укладає із заявниками договори про завдаток, згідно з частиною другою цієї статті до договору про проведення аукціону застосовуються правила про комісію (при укладенні на аукціоні договору організатором від свого імені) або доручення (в інших випадках), якщо інше не встановлено цим Законом.

При цьому на підставі аналізу спірних положень договору № 4-13 від 06.05.2014 суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про те, що такий договір є договором доручення.

Як вбачається з матеріалів справи та встановлено судами попередніх інстанцій, пунктом 4.9 договору № 4-13 про проведення аукціону передбачено, що у випадку відмови або ухилення переможця торгів від підписання договору купівлі-продажу майна протягом 5 днів з дня отримання цього договору гарантійний внесок йому не повертається, а утримується організатором аукціону в рахунок оплати за організацію та проведення аукціону.

Отже, суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про те, що пункт 4.9 договору № 4-13 від 06.05.2014 про проведення аукціону суперечить вимогам частин першої та другої статті 70 Закону про банкрутство, а оскільки укладений у справі договір на проведення аукціону за свою суттю є договором доручення й організатор аукціону діє як повірений, то, окрім плати за свої послуги з організації аукціону, він не може залишати собі гарантійний внесок, який має належати боржнику у зв'язку з відмовою учасника аукціону від укладання договору купівлі-продажу.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 травня 2019 року у справі № 5015/118/11 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82426055>.

Відмова у визнанні заявника учасником торгів може бути оскаржена саме в межах справи про банкрутство

Спори з майновими вимогами до суб'єкта господарювання, який перебуває в процедурі банкрутства та визначений позивачем в статусі відповідача у такому спорі, підлягають розгляду господарським судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство юридичної особи, без порушення окремих справ позовного провадження, що узгоджується із загальною спрямованістю Закону про банкрутство на забезпечення судового контролю в межах провадження у справі про банкрутство за діяльністю боржника під час здійснення щодо нього процедур банкрутства, формуванням активу та пасиву боржника та проведення інших заходів, метою яких є повне або часткове задоволення вимог кредиторів та відновлення платоспроможності боржника.

Водночас законодавець передбачає окремі спори немайнового характеру, які належить розглядати в межах провадження у справі про банкрутство. Зокрема, згідно з частиною восьмою статті 44 Закону про банкрутство спори, які виникають при проведенні та виконанні результатів аукціонів, у тому числі про визнання недійсними

договорів купівлі-продажу майна, розглядаються в межах провадження у справі про банкрутство.

Суд зазначає, що поняття «проведення аукціону» охоплює усі дії, які пов'язані з організацією процедури проведення аукціону: обрання за конкурсом організатора аукціону, офіційне оприлюднення оголошення про продаж майна; розгляд заяв на участь в аукціоні та оформлення відповідними протоколами рішення організатора аукціону про допуск учасника до публічних торгів згідно зі статтею 61 Закону про банкрутство. З огляду на зазначене колегія суддів Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду вважає, що рішення організатора аукціону про недопуск особи до участі в публічних торгах охоплюється диспозицією частини восьмої статті 44 Закону про банкрутство як спір, що виникає при проведенні аукціону. Також, суд зазначає, що у чисельних постановках Верховного Суду сформовано усталену практику застосування частини восьмої статті 44 Закону про банкрутство при розгляді спорів про визнання недійсними результатів аукціонів, в тому числі порушень щодо вчинення передпродажної підготовки об'єкта до продажу (порушення при визначенні організатора аукціону, при проведенні інвентаризації майна), а отже, виведення спору про визнання недійсним рішення організатора торгів про недопуск учасника до участі в аукціоні поза межі процедури банкрутства буде означати різний підхід суду до розгляду спорів, пов'язаних з передпродажною підготовкою до проведення аукціону.

Як вбачається з матеріалів справи та встановлено судами, предметом спірних правовідносин є визнання незаконними дій організатора торгів щодо відмови в допуску ТОВ «ФК «ВЕСТА» до участі в аукціоні згідно з рішенням Товарної біржі «Альянс», оформленого протоколом 07.12.2018.

З огляду на зазначене колегія суддів Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду вважає такі висновки судів першої та апеляційної інстанцій необґрунтованими з огляду на висновки, зазначені у пунктах 14–15 мотивувальної частини даної постанови, а також те, що оскільки предметом позову є вимога про визнання незаконними дій організатора аукціону з продажу майна боржника у його ліквідаційній процедурі та на розгляд такого спору поширюється дія положень Закону про банкрутство в редакції Закону України від 22.12.2011 № 4212-VI, чинній з 19.01.2013.

Частиною шостою статті 61 Закону про банкрутство прямо передбачено, що рішення про визнання або про відмову у визнанні заявника учасником торгів може бути оскаржене до господарського суду в порядку, встановленому цим Законом.

Отже, системний аналіз положень частини восьмої статті 44, статей 60–61 Закону про банкрутство дозволяє зробити висновок про те, що відмова у визнанні заявника учасником торгів може бути оскаржена саме в межах справи про банкрутство, як один з немайнових спорів, що охоплюється поняттям «спорів, які виникають при проведенні аукціонів», який має розглядатися із застосуванням приписів статті 56 Закону про банкрутство у випадку встановлення порушення з боку організатора аукціону.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 травня 2019 року у справі № 5015/118/11 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82426145>.

Підставами для визнання результатів аукціону недійсними є недодержання ліквідатором або організатором аукціону вимог Закону про банкрутство щодо його проведення

При зверненні до господарського суду, який розглядає справу про банкрутство, з вимогою про визнання недійсними договорів купівлі-продажу, укладених за наслідком проведення аукціону з продажу майна боржника в ліквідаційній процедурі, заявник повинен довести належними і допустимими доказами обставини проведення з порушенням вимог чинного законодавства України спірного аукціону з відчуження майна банкрута, результати якого оформлено оспорюваними договорами.

Приймаючи оскаржувані постанову та ухвалу у справі № 01/500, суди першої та апеляційної інстанцій встановили обставини проведення в період з 15.12.2014 по 30.12.2014 аукціону з продажу майна КС «Імперія» з порушенням порядку його підготовки; за відсутності проведення оцінки цілісного майнового комплексу КС «Імперія», який тричі виставлявся на продаж з аукціонів у період з квітня по липень 2014 року, що не відбулися, а в подальшому був (ЦМК) поділений на частини (лоти), в тому числі дебіторську заборгованість КС «Імперія» на суму 45 038 469, 95 грн, яку виставлено на продаж з аукціону 15.12.2014–30.12.2014 двома лотами № 117751 та № 117752 за початковою вартістю 2 000 грн кожен та продано 30.12.2014 за ціною 2 040 грн кожен, що свідчить про відчуження майна (майнових прав) боржника в ліквідаційній процедурі за заниженою ціною, що не відповідає приписам частини першої статті 44 Закону про банкрутство; за умов укладення ліквідатором Голінним А. М. з організатором аукціону договорів від 06.02.2014 та від 11.11.2014, умовами яких не визначено початкової вартості майна КС «Імперія», що виставлялося на продаж зі спірного аукціону, а заявки ліквідатора банкрута, як замовника, з такими даними відсутні, що не узгоджується з приписами частини другої статті 57 Закону про банкрутство; за умов недотримання організатором аукціону вимог частини другої статті 58 та частини восьмої статті 59 Закону про банкрутство щодо оприлюднення в оголошеннях про продаж дебіторської заборгованості боржника на вебсайтах копій документів, необхідних для визначення змісту прав вимоги, які виставлялись на продаж з аукціону в ліквідаційній процедурі КС «Імперія», а також повідомлення боржників – третіх осіб про продаж дебіторської заборгованості КС «Імперія»; за умов продажу дебіторської заборгованості КС «Імперія» на суму 45 022 883, 93 грн за початковою вартістю 4 000 грн всупереч інтересам кредиторів на отримання задоволення їх вимог за рахунок продажу майна боржника, що в цілому не узгоджується із загальною спрямованістю дій ліквідатора на вибір таких способів відчуження майна банкрута, які б забезпечили його продаж за найвищою ціною відповідно до вимог частини першої статті 44 Закону про банкрутство.

З огляду на встановлені місцевим та апеляційним судами обставини підготовки та проведення спірного аукціону з продажу дебіторської заборгованості КС «Імперія» 15.12.2014–30.12.2014 з порушенням вимог законодавства про банкрутство, Верховний Суд погоджується з висновками судів за змістом оскаржуваних судових рішень про наявність підстав для визнання недійсними результатів аукціону з продажу

дебіторської заборгованості КС «Імперія», проведеного в період з 15.12.2014 по 30.12.2014, та укладених за наслідком проведення спірного аукціону договорів купівлі-продажу № 1 та № 2 від 12.01.2015 в порядку статей 203, 215 ЦК України.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 травня 2019 року у справі № 01/500 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82371479>.

Дайджест судової практики КГС ВС у справах про банкрутство / Київ, 2019. – 10 стор.

¹ **Застереження:** видання містить короткий огляд судових рішень Касаційного господарського суду. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua